

Temperaturen på den globale sikkerhed

Amerikansk verdensorden i krise?

Med Ukrainekrigen og Gazakrigen synes den kendte amerikanske verdensorden alarmerende udfordret. USA's evne til at lægge låg på internationale konflikter fremstår svækket. Men hvor galt står det egentligt til med den globale sikkerhed? Det undersøger vi i denne analyse, hvor vi ser nærmere på, hvad data kan fortælle os om temperaturen på den geopolitiske verdensscene.

Den amerikanskledede liberale verdensorden er kommet under stort pres og er måske endda under nedbrydning. Perioden med USA som den globale overmagt med evnen til at kunne sætte den internationale dagsorden og lægge låg på utilfredshed og ulmende globale konflikter står udfordret.

Især Ukrainekrigen har markeret et brud med nær 80 års uafbrudt mellemstatslig fred i Europa garanteret af USA.* Krav

om konflikthåndtering i både Europa og Mellemøsten på én og samme tid presser de amerikanske ressourcer. Og konflikterne i de to regioner stiller også skarpt på den voksende interne uenighed i USA om supermagtens fortsatte vilje og evne til global konflikthåndtering. Dette alt imens USA også varmer op til et opgør med Kina, der meget vel kan få alvorlige globale følger og kræve alle amerikanske ressourcer og opmærksomhed.

Transitionen imod en gryende post-amerikansk verdensorden synes at åbne for mere geopolitisk uro og uvished. Men hvor udfordret og konfliktfyldt er den globale sikkerhedssituation egentlig sammenlignet med de seneste årtier? Det kaster vi lys over i denne analyse, hvor vi også anvender EIFO's nye "early warning-model" for interne politiske sammenbrud. Vi har her fokus på det stigende antal statskup, som bidrager med yderligere usikkerhed, og som gør endnu et indhug i den liberale verdensorden.

*Hvis der bortses fra opbrudskonflikterne i Eksjugoslavien i 1990'erne.

Globale mediers kriseomtale toppe siden 9-11

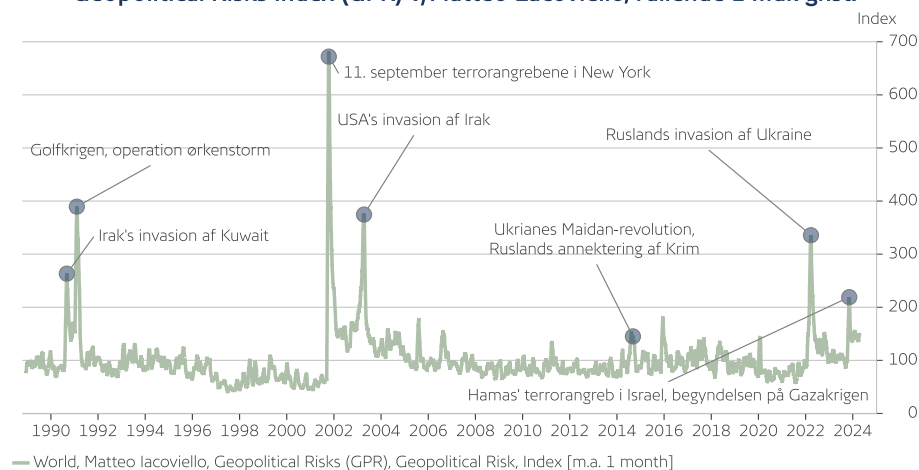
GPR-indekset opgør omtalen af geopolitiske kriser baseret på optællinger i nyhedsartikler på tværs af 10 globale nyhedsmedier. Indekset viser, at medierne ikke har tegnet et mere dystert billede af den globale sikkerhedssituation siden terrorangrebene i New York den 11. september 2001.

Skal man tro mediernes omtale af geopolitisk konflikt i verden, står det ikke alt for godt til. GPR-indekset viser, at kriseomtalen af Ukraine- og Gazakrigene afspejler en grad af krisestemning, som vi ikke har set siden Al Qaedas spektakulære terrorangreb på World Trade Center-tårnene i New York den 11/9 2001. Krisestemningen aftog dog igen med USA's invasion af Afghanistan for at udrydde Al Qaedas baser i landet og for at afsætte Taliban-styret, der husede gruppen. USA indledte desuden strafaktionen mod Irak for at komme af med den besværlige diktator Saddam Hussein og indføre demokrati i landet. Til forskel fra i dag kunne USA

dog langt hen ad vejen gennemføre invasionerne af Afghanistan og Irak med bred global opbakning. Og hermed demonstrerede USA sin klare overmagt på det tidspunkt. GPR-indeksets krisebarometer faldt da også til et lavt niveau efter Irakinvasionen i 2003 – lige indtil 2014.

De geopolitiske advarselsslamper begyndte at blinke i 2014. Her væltede massedemonstrationer i Ukraine den korrupte pro-russiske præsident Janukovitj og forlangte en vestligt orienteret politik. Rusland svarede igen med besættelse af Krim og støttede oprøret i Østukraine. Indekset steg til nye højder i 2022 med Ruslands fuldtone invasion af Ukraine og med Gazakrigens start i oktober 2023. Krigene i Ukraine raster fortsat, og konfrontationen i Mellemøsten vakler på randen af storeskalation. Der er således tegn på, at USA ikke længere er den globale overmagt, der kan og vil lægge låg på verdens konflikter.

Geopolitical Risks Index (GPR) v/Matteo Lacoviello, rullende 1 mdr. gnst.

Kilde: EIFO & Macrobond

Højeste antal væbnede konflikter siden 1990 med aftagende USA-engagement

Upsala Conflict Data Program (UCDP) registrerer interne og mellemstatslige væbnede konflikter. Deres opgørelse viser, at konfliktantallet aktuelt er på et højdepunkt siden den kolde krigs afslutning.

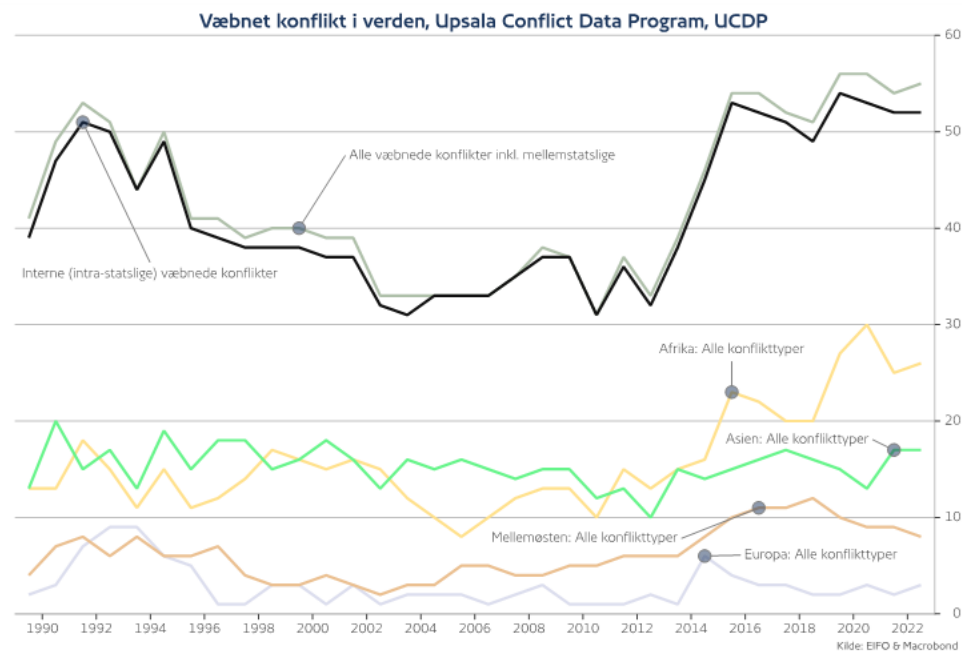
Upsala Conflict Data Program (UCDP) registrerer interne og mellemstatslige væbnede konflikter. Deres opgørelse viser, at konfliktantallet aktuelt er på et højdepunkt siden den kolde krigs afslutning. At det internationale system er mere konfliktfyldt end længe, kan vi også aflæse i et stigende antal væbnede konflikter siden 2014. Det gælder både interne og mellemstatslige væbnede konflikter. Konfliktantallet nåede i 2023 op på det højeste niveau siden koldkrigsophøret i 1990.

I 2023 var der hele 55 aktive interne og mellemstatslige væbnede konflikter i verden. Ikke mindst udbrud der markant flere interne konflikter i Afrika. Men der er også kommet flere af de sjældnere mellemstatslige konflikter – først og fremmest med Ukraine-krigen. Det stigende antal væbnede konflikter har mange individuelle årsager. Hvad angår de interne konflikter, har de berørte lande dog længe været karakteriseret som "svage stater". Men opblomstringen i antallet af væbnede konflikter skyldes sandsynligvis også USA's faldende lyst til at engagere sig på fjerne kontinenter og, som tidligere, at skubbe på for stabiliserings- og demokratiseringsprocesser, som er på retræte.*

USA's faldende engagement har også åbnet for, at andre regionale stormagter kan gøre deres indflydelse gældende i

lokale konflikter. Rusland har fx været indblandet i flere kup i Vestafrikas Sahelbælte, og Iran agerer mere aktivt i Mellemøsten. Tyrkiet støttede Aserbajdsjans krig for at erobre den omstridte

armensk-etniske enklave, Nagorno-Karabakh. Kina øger presset på Taiwan og Filippinerne.

* Tilbagegang i demokratisering er veldokumenteret i flere demokratiindeks, fx Varieties of Democracy (V-DEM), Freedom House og EIU's "Democracy in the World" rapport.

Antallet af omkomne i kamp når nye højder

Antal faldne i væbnet kamp

Upsala Conflict Data Program (UCDP) opgør også antallet af faldne og sårede i de væbnede konflikter, som programmet registrerer. Den seneste opgørelse fra 2022 viser, at antallet af faldne i væbnede kampe på verdensplan ikke har været højere i et enkelt år siden Vietnamkrigen.

Vi kan ligeledes aflæse en markant skærpet global sikkerhedssituation, når vi ser på antallet af faldne i væbnede kampe. Tabstallene fortæller noget om intensiteten af konfliktniveauet. Selvom de seneste godt 30 år med amerikansk overmagt også bød på krig og ufred, så var omfanget af konflikterne målt på faldne i kamp verden over på et mere behersket niveau.

I 2022 (seneste opgørelse) blev der imidlertid slået en ny kedelig rekord i antallet af faldne i væbnede sammenstød på globalt plan med godt 200.000 faldne i alverdens konflikter (estimerer varierer).

Faktisk har der ikke været så mange faldne i væbnede kampe siden Vietnamkrigen (1965-1975). Udover ukrainedkrigen, der udkæmpes på slagmarkerne fra Ukraines nord til syd, er det især de interne konflikter i Afrika, som trækker op i tabstallene.

Her er det specielt den nyligt afsluttede etiopiske borgerkrig (2021-2022), som fylder i statistikken. Her søgte den etniske Tigray-gruppe, der tidligere havde domineret politisk, men tabte indflydelse i interne magtspil med Etiopiens øvrige etniske grupper, at løsrive Tigray-provinsen med væbnet opstand. Antallet af faldne i væbnede kampe i Mali, Burkina Faso, Nigeria, det østlige Congo, Sudan, Kashmir og Afghanistan har også bidraget til de dystre tabstatisikker.

Flere statskup minder om 1980'erne

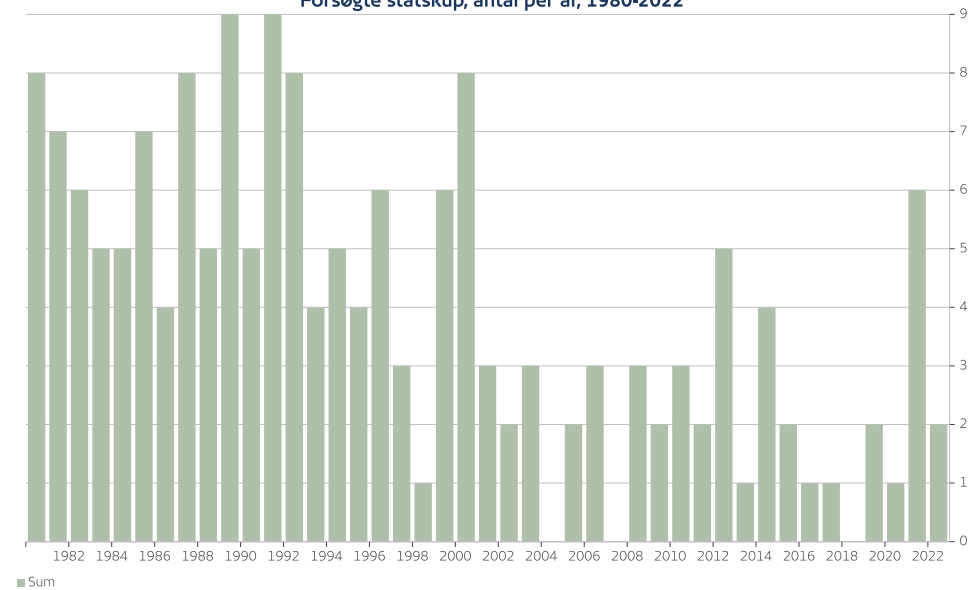
Varities of Democracy datasættet (V-Dem) opgør blandt andet antallet af forsøgte årlige statskup i verden. Statskup indebærer, at en ny fraktion inden for den politiske elite (oftest militæret) tiltager sig magten uden om de normale spilleregler for magtoverdragelse. I 2021 var der hele seks kup på verdensplan, hvilket er et niveau, der sidst er set i 1980'erne og de tidligere 1990'ere.

Voksende global geopolitisk uro viser sig også på landjorden med flere statskup, som giver ubehagelige mindelser om 1980'erne. Statskup var relativt hyppige i 1980'erne og ind i 1990'erne, hvor der gennemsnitligt blev henholdsvis begået 6,6 og 5,1 kupforsøg per år på verdensplan.

Antallet af kupforsøg faldt til gængæld i perioden 2000-2019, i takt med at den amerikansklede verdensorden blev etableret, og USA manifesterede kontant vilje til at fremme demokratisering. I perioden 2000-2019 blev der således begået væsentligt færre kup (2,35 per år i gns.), om end der er enkelte år med flere kupforsøg.

Men måske er denne trend nu også vendt. For i 2021 blev der alene forsøgt hele seks kup verden over, hvilket var en rekord siden år 2000. Kuplandene i 2021 tæller bl.a. Myanmar, hvor et militærkup mod den demokratisk valgte regering siden har udviklet sig til borgerkrig. Flest kupmagere har dog været på spil i subsaharisk Afrika. I 2021 blev der forsøgt kup i Mali, Sudan, Niger, Guinea og Chad, mens der i 2022 blev begået kupforsøg i Burkina Faso og Guinea-Bissau samt i den lille vestafrikanske østat, Sao Tome.*

Forsøgte statskup, antal per år, 1980-2022

Kilde: EIFO & Macrobond

* Kuppet i Sao Tome i 2023 figurerer ikke på grafen pga. landets lille befolkningsstørrelse.

Kupramte lande er ikke tilfældige

For at kunne vurdere, hvor risikoen for nye statskup kan være relativt størst, har EIFO med rådgivning fra Århus Universitets Institut for Statskundskab udviklet en model for regimeustabilitet, der bl.a. kan hjælpe med at identificere risikoen for kupforsøg. Vores model har indkredset flere af den senere tids kupramte lande. Heldigvis er sandsynligheden for kupforsøg lav i langt de fleste lande.

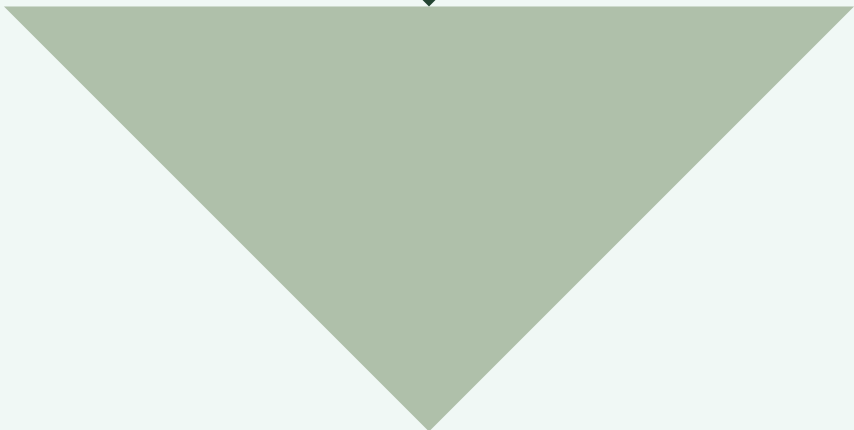
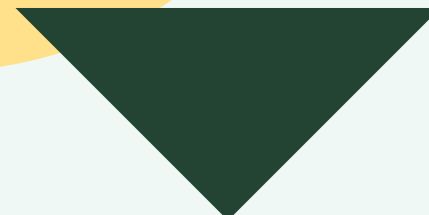
En verden med flere statskup bliver også mere uvis og usikker. Statskup skaber tvivl om landenes politiske fremtid og udenrigspolitiske orientering. De øger risikoen for politiske sammenbrud, og de inviterer til udefrakommende intervention, der kan destabilisere endnu mere. Og at kuppene er kommet som perler på en snor på det seneste, er måske ikke så overraskende.

Vi ser det stigende antal kup som tæt sammenhængende med USA's svækkede stilling og vilje til at promovere demokratisering. For vores "early warning"-model peger på, at det især er lande, som er autokratiske eller er godt på vej i autokratisk retning, som hyppigst lider under statskup, snarere end demokratiserende lande og konsoliderede demokratier. Yderligere risikofaktorer er fattigdom og økonomisk krise.

Derfor er det heller ikke tilfældigt, at det især er fattige kriseramte afrikanske lande med autokrati eller autokratiserende regimer, som har haft kup på det seneste. Flere af de lande, som vores "early warning"-model udpeger i højrisiko, har netop haft nylige kupforsøg jf. tabellen. Det gælder i 2022 for Guinea-Bissau og for Mali og Chad i 2021, hvor Taliban også greb magten kort efter den amerikanske tilbagetrækning. Senest er Haitis leder, Ariel Henry, blevet tvunget ud i 2024, mens Togos opposition anklager præsident Gnassingbé for et anti-demokratisk kup.

Top-12 lande i risiko for statskup

Rangering	Land
1	Centralafrikanske Rep.
2	Burundi
3	Madagascar
4	Guinea-Bissau (2022)
5	Mozambique
6	Zimbabwe (2017)
7	Mali (2021)
8	Afghanistan (2021)
9	Chad (2020, 2021)
10	Togo (2024)
11	Haiti (2024)
12	Mauretanien

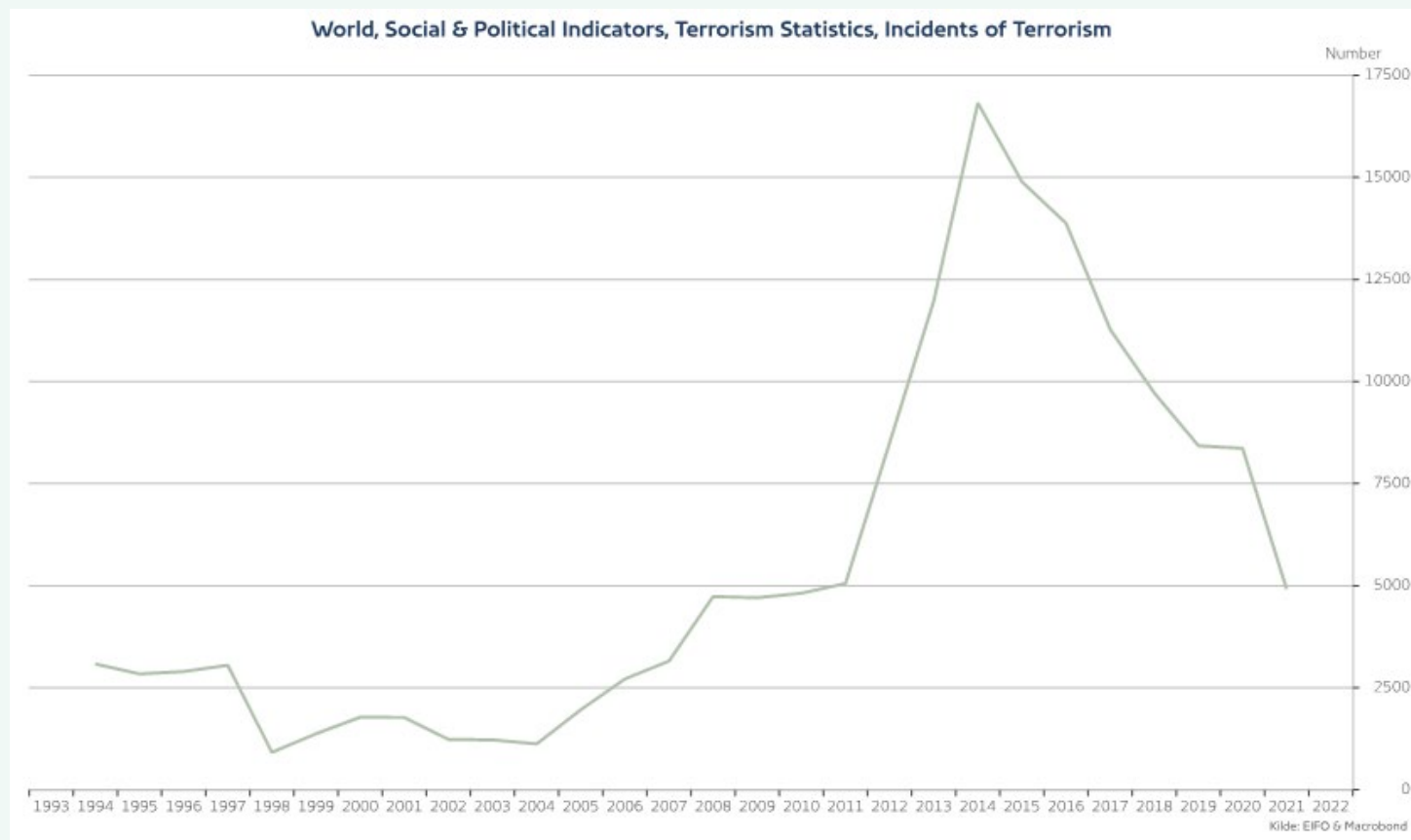
Gode nyheder: Global terrorisme er faldende

Global Terrorism Database (GTD) opgør antallet af terroranslag globalt i perioden 1970-2020. Datasættet viser, at antallet af terrorangreb er faldet siden 2014. Det er gode nyheder, men kan også afspejle, at terrorgrupper har fået nye og bedre "opgraderingsmuligheder".

Trods de temmelig dystre geopolitiske udsigter er der også nogle få solstråler. Antallet af terroranslag verden over ser nemlig ud til at have toppet i 2014 med knapt 17.500 angreb på verdensplan ifølge opgørelser fra terrordatabasen, GDT. Den dårlige nyhed er, at terrorniveauet dog stadigvæk er højt sammenlignet med den mere fredelige periode mellem 1993-2014, hvor USA var på højdepunktet.

Det årlige antal terrorangreb faldt til færre end 5.000 anslag i 2020 (seneste opgørelse). Og dermed faldt terroraktiviteten fra det særdeles høje aktivitetsniveau i 2011-2024. Det høje niveau i disse år hænger sammen med de folkelige protester i Mellemøsten under det arabiske forår i 2011 og de voldsomme efterdønninger, som opstandene fik bl.a. i Libyen, Syrien, Irak og Yemen. Men heldigvis er den særligt voldsomme aktivitet i international terrorisme i 2010'erne tilsyneladende aftaget.

Den nedadgående positive tendens i verdens terroraktivitet står dog i relief til udviklingen i antallet af større organiserede væbnede konflikter i verden, som vi har beskrevet på de foregående sider. Udviklingen i "terrorkurven" kan på den vis desværre være sammenhængende med nye "opgraderingsmuligheder" for terrorgrupperne for at indgå i mere omfattende organiseret væbnet regimemodstand.

Stigende militarisering mellem stormagter: USA og Kina er i særklasse

Stockholm Peace Research Institute (SIPRI) opgør årligt verdens udgifter til forsvar. SIPRI viser, at USA og Kina er i særklasse, men påviser også, at Rusland og de øvrige stormagter nu opruster.

Med voksende global uro og flere væbnede konflikter er det næppe underligt, at vi også ser voksende udgifter til militært isenkram i verden. Det gælder især blandt stormagterne. Og meget tyder på en ny global tendens. For i 1990'erne høstede USA jf. figuren en fredsdividende efter det sovjetiske kollaps og beskar forsvarsbudgettet målt i faste inflationsrensede priser. USA bevarede dog et højt rustningsniveau og demonstrerede dermed også sin særlige position som enesupermagt.

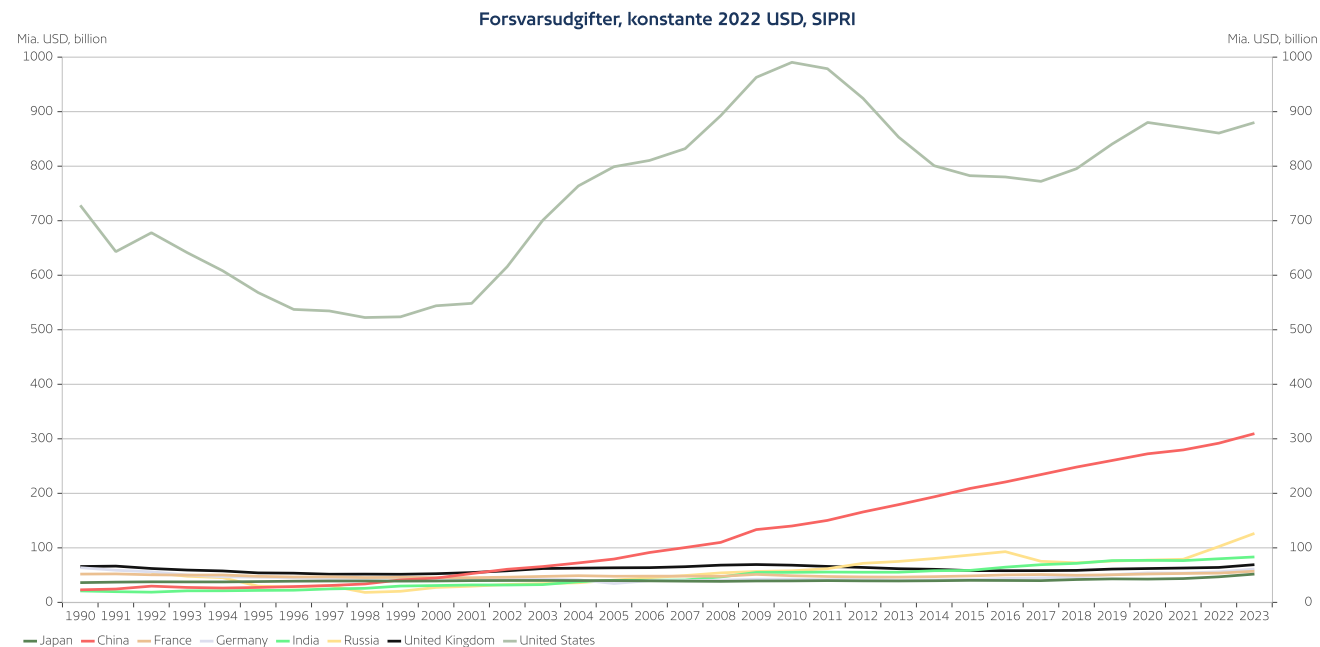
Med krigen i Afghanistan og Irak steg de amerikanske forsvarsudgifter igen for så at aftrappes under Obama. Men siden Trumps indtog i Det Hvide Hus i 2017 har USA øget forsvarsudgifterne på ny. For Kina er nemlig på en støt stigende

oprustningstrend. Og Kina lægger dermed et øget pres på USA's position som den ensidigt førende militærmagt i verden. I 2023 spenderede Kina officielt en tredjedel af det amerikanske niveau (fra en ubetydelig andel i 1990'erne). Og pænen øger fortsat opad. Kinas voksende

militære kapacitet er dermed en "game-changer" siden den kolde krig.

Også Putins Rusland opruster og bruger nu ca. 6 pct. af BNP på militæret. Det er dog et langt mindre beløb i absolutte termer, end hvad USA og Kina spenderer.

For Rusland handler det ikke mindst om at forsøge at vinde ukrainekrigen. Men Ruslands oprustning afspejler ifølge FE også en mere langsigtet russisk oprustning, som vil kunne øge sikkerhedstruslen i Europa.

Problematiske transformationer

Overgangen til en ny verdensorden med mindre amerikansk overmagt kan byde på mere og langvarig geopolitisk uro. Men der er håb for fremtiden.

Vores kortfattede analyse har undersøgt, hvor udfordret og konfliktfyldt den globale sikkerhedssituation egentlig er sammenlignet med de seneste årtier. Med afsæt i hårde fakta kan vi konkludere:

- › Medieomtalen om tiltagende geopolitisk uro og krise afspejlet i GPR-indekset, er god nok. Der er vitterligt mere uro og konflikt på den geopolitiske verdensscene, end vi har set længe.
- › Der udkæmpes aktuelt flere væbnede konflikter – interne og mellemstatslige – end i forgange årtier. Antallet af faldne i væbnede kampe er på et højdepunkt i mere end 50 år.
- › Antallet af interne konflikter er især steget i Afrika, mens de mellemstatslige konflikter er kommet tilbage til Europa med Ukrainekrigen og krig i Kaukasus. I Mellemøsten har vi endnu en krig med rod i den israelsk-palæstinensiske konflikt. Og der oprustes overalt.
- › Vi ser i samme moment en tendens til aftagende demokratisering med USA's svækkede globale stilling. Flere autokratier og autokratiserende lande er dårlige nyheder. For fattige autokratiserende lande er mere kupramte. Det er derfor næppe overraskende, at vi har set flere kup i svage afrikanske stater. Og flere kup kan destabilisere yderligere.

Der er med andre ord ikke så meget at råbe hurra for omkring den aktuelle geopolitiske udvikling. Men måske er den aktuelle udvikling slet ikke så usædvanlig.

Hvis man tager det lange lys på, er det en observation, at vi i forbindelse med tidligere overgange fra én verdensorden til en ny også havde perioder med kriser og uro. Det gjaldt fx i de tidligere 1920'ere, hvor Versailles-freden, der skulle have skabt et stabilt europæisk kontinent, blev fulgt af flere væbnede konflikter og politiske sammenbrud. En lignende tendens viste sig efter den Anden Verdenskrigs afslutning, især på kanten af Europa, i Asien og i Mellemøsten. Samtidig vaklede de to tilbageværende supermagter, USA og Sovjetunionen, fra krise til krise, fra Berlin til Cuba. Også efter den kolde krigs afslutning opstod der flere konflikter – i det postsovjetske område, på Balkan og i Den Persiske Bugt med den irakiske invasion af Kuwait.

Den gode nyhed er, at tidligere transformationsperioder også fik en ende igen. Med tiden blev der etableret en ny verdensorden, og de fleste konflikter mistede pusten og døde ud. Også supermagterne lærte at leve med hinanden med tiden, og indså risikoen ved at eskalere konflikter – i hvert fald for en tid. Vi kan håbe på, at den igangværende transformation mod en post-amerikansk orden bliver kortvarig.

Kontakt

Peter Toft

Director, Country, Bank & Sector Risk

pto@eifo.dk

+ (45) 22 42 34 05